

Fahri Belen (1893-1975)

Fahri Belen, 1893 yılında Bolu'nun Debbağlar Mahallesi'nde (günümüzde Tabaklar Mahallesi) doğmuştur. Babası, Bolulu Paşabeyoğulları ailesinden tahsilat müfettişi Sami Efendi, annesi ise Hüsniye Hanım'dır. Türkiye Büyük Millet Meclisi milletvekilleri veri tabanında ismi Mehmet Fahrettin Belen olarak geçse de Mekteb-i Harbiye'ye girişinde tutulan künye kaydında Mehmed Fahri isimiyle kaydedilmiştir. Fahri Belen'in, Hasan Tahsin, Necmi ve Türkan adında üç öz kardeşi vardır. Annesinin vefatının ardından babası tekrar evlenmiş, bu evlilikten Nurettin ve Bedrettin adında iki de üvey kardeşi olmuştur. Öz kardeşleri Hasan Tahsin ve Necmi de askerlik mesleğini seçmiş ancak küçük kardeşi Necmi sonradan meslekten ayrılıp hukuk fakültesi okumuştur. 1890 doğumlu ağabeyi Topçu Üsteğmen Hasan Tahsin ise, Çanakkale Muharebeleri esnasında 7'nci Tümen emrinde görev yaptığı Güney Cephesi'nde 15 Haziran 1915 günü şehit olmuştur. Fahri Belen, 1926'da Bolu Geredeli Hatice Nihal Hanım'la evlenmiş ve bu evliliğinden Alp ve Tülün adında iki çocuğu dünyaya gelmiştir.



Fahri Belen

Fahri Belen'in askerlik hayatı, 14 Eylül 1910 tarihinde Mekteb-i Harbiye'ye girmesiyle başlamıştır. 9 Ağustos 1912 yılında piyade mülâzım-ı sâni (teğmen) rütbesiyle mezun olmuştur. Sicil numarası 1328c-P.41'dir. Belen'in devre arkadaşları arasında Atatürk'ün muhafız tabur komutanlığını yapan İsmail Hakkı Tekçe, Osmanlı ve İstanbul tarihi alanında verdiği eserlerle bilinen Feridun Dirimtekin ve İlhan Selçuk'un Yüzbaşı Selahattin'in Romani eserinin başkahramanı Selahattin Yurtoğlu gibi bilindik isimler de vardır. Mezuniyetinin ardından Eğri Palanka'da VII. Kolordu, 19'uncu Piyade Tümeni, 56'ncı Piyade Alayı, 2'nci Tabur, 4'üncü Bölük emrinde takım komutanı olarak görevlendirilen Fahri Belen, bu göreviyle 1912'de başlayan Balkan Savaşı'na katılmıştır. Bir süre sonra 56'ncı Alay'ın emir subaylığına getirilmiştir. Sırplarla mütareke yapılmasının ardından görev yaptığı 19'uncu Piyade Tümeni hala Yunanlar karşısında direnen Yanya Müstahkem Mevkii'ni takviye etme görevi almıştır. Esat Paşa (Bülkat) emrinde savaşın başından beri altı aydır Yunan taarruzlarına direnen Yanya Kolordusu 6 Mart 1913'te teslim olunca muharebe esnasında yaralanan Fahri Efendi de Yunanlara esir düşmüş ve 1913 yılı sonunda serbest kalarak İstanbul'a dönebilmiştir.

Esareten dönüşünün ardından tayin edildiği 3'üncü Piyade Tümeni, 8'inci Piyade Alayı 1'inci Bölük komutanlığı görevine 14 Mart 1914 günü başlamış ve bu göreviyle Çanakkale Cephesi'nde savaşmıştır. 14 Ağustos 1915'te üsteğmenliğe terfi ile 8'inci Piyade Tümeni, 24'üncü Piyade Alayı, 1'inci Bölük komutanlığına tayin edilmiştir. Birliğiyle birlikte gönderildiği Kafkas Cephesi'nde 1 Mart 1917'de yüzbaşılığa terfi edene kadar görev yapmış ve buradan Halep'teki XII. Kolordu karargahına tayin edilmiştir. Mütareke imzalandığında bu görevde bulunmaktadır. 15 Aralık 1918'de İstanbul'a dönmüş ve 15 Mayıs 1919'da Erkân-ı Harbiye Mektebindeki (Harp Akademisi) öğrenimine başlamıştır. 15 Mart 1921'de henüz öğrenimini tamamlamamışken İstanbul'dan ayrılıp, 28 Mart 1921'de Anadolu'daki Türkiye Büyük Millet Meclisi Ordusuna katılmıştır. Kars'ta bulunan 6'ncı Süvari Tümeninin 1'inci Şube Müdürü olarak görevlendirilmiş ve 10 Nisan 1921'de birliğine katılış yapmıştır. 4 ay sonra, 10 Ağustos 1921'de 12'nci Piyade Tümeni 1'inci Şube Müdürlüğüne tayin edilmiş ve bu görevde bir aydan biraz fazla bulunduktan sonra, 20 Eylül 1921'de 23'üncü Piyade Tümen Kurmay Başkanı olarak görevlendirilmiş ve savaşın sonuna kadar bu görevde kalmıştır. Erkân-ı

Harbiye Mektebinde öğrenim gören ancak öğrenimlerini tamamlayamadan Anadolu'ya geçen birçok subayla birlikte, 15 Şubat 1922'de kurmaylığı tasdik edilmiştir. Görev yaptığı 23'üncü Tümen tarafından 26 Ağustos 1922 günü başlayan Büyük Taarruz'un ilk günü ele geçirilen Belen Tepe'den mülhem, 1934 yılında Belen soyadını alacaktır.

30 Ağustos 1922'de binbaşılığa terfi eden Fahri Belen, İstiklâl Harbi'nin zaferle sonuçlanmasının ardından 23'üncü Tümendeki görevine devam etmiş ve 10 Eylül 1923'te yarım kalan Harp Akademisi öğrenimini tamamlamak üzere ikmal-ı tahsil için Erkân-ı Harbiye Mektebine çağırılmıştır 1921 yılında Anadolu'ya geçtiğinde birinci ve ikinci sınıf derslerini tamamlamış bulunduğundan, 1923-1924 eğitim-öğretim yılında sadece üçüncü sınıf derslerini tamamlayarak 1924 yılı Temmuz ayında kurmay binbaşı rütbesiyle mezun olmuştur.

Cumhuriyet döneminde ilk görev yeri Sarıkamış'taki IX. Kolordu'nun 1'inci Şube Müdürlüğü olmuştur. 1927'de önce Niğde'de 16'ncı Piyade Alayı, sonra da Tire'de 39'uncu Piyade Alay komutanlığına tayin edilmiş, 1929'da Genelkurmay 3'üncü Şubede görevlendirilmiş ve aynı yıl yarbaylığa terfi etmiştir. 1932'de Sivas'ta 34'üncü Piyade Alay komutanlığına tayin olmuş ve 1933'te Harp Akademisinde harp tarihi öğretmeni olarak göreve başlamıştır. Aynı yıl albaylığa terfi etmiştir. 1936'da İzmit'te 31'inci Piyade Alay komutanlığına getirilmiş ve 1937'de tekrar Harp Akademisine tayin edilmiştir. 1938'de Konya'da 5'inci Piyade Tugay komutanı olmuş ve ertesi yıl tuğgeneralliğe terfi etmiştir. 1940 yılında Adana'da 7'nci Piyade Tümen komutanlığına getirilmiş ve 1941'de tümgeneral olmuştur. 1942'de 3'üncü Ordu kurmay başkanlığına tayin edilmiş ve burada 6 ay görev yaptıktan sonra Merzifon'daki 15'inci Piyade Tümen komutanlığına tayin olmuştur. 1944'te korgeneralliğe terfi ile IX. Kolordu komutanlığına getirilmiştir.

Bu görevde bulunurken İkinci Dünya Savaşı sona ermiştir. Doğu'da beliren Sovyetler Birliği tehdidine karşı alınacak savunma tedbirleri konusunda hükümetle ters düşen Fahri Belen, bu tartışmaların da etkisiyle sağlığı bozulunca, Kahramanmaraş'taki XVII. Kolordu komutanlığına tayin edilmiştir. Aynı yıl düzenlenen 1946 seçimlerindeki uygulamalar Fahri Belen'i hükümete karşı soğutmuştur. Onun hoşnutsuzluğundan haberdar olan İsmet İnönü karşıtı subaylar, hükümeti devirmek için girişecekleri olası bir askerî müdahalede Fahri Belen'i liderleri olarak görmek istediklerini belirtmişlerdir. 1948'de Gelibolu'daki II. Kolordu komutanlığına tayin olmasına müteakip, ordu içindeki cunta yapılanması kendisine ulaşarak hareketin lideri olmasını teklif etmiş ancak o bu teklifi reddetmiştir. 1948 yılı terfileri açıklandığından orgenerallik sırası gelmiş olmasına rağmen korgeneralliğinin iki yıl daha uzatılmasıyla hükümete olan husumeti daha da artmıştır. 26 Ekim 1949'da Askerî Yargıtay İkinci Başkanı olarak tayin edilmiş ancak 6 Nisan 1950'de kendi isteğiyle emekli olarak Demokrat Parti (DP) saflarında siyasete atılmıştır.

1950 seçimlerinde hem memleketi Bolu'dan hem de son görev yeri Çanakkale'den milletvekili seçilmiş ancak o memleketi Bolu'yu tercih etmiştir. Fahri Belen, 22 Mayıs 1950'de Nafia (Bayındırlık) Bakanlığı görevine getirilmiş ve 28 Ekim 1950'deki istifasına kadar bu görevde kalmıştır. Vekilliğinin ilk döneminde Kore'ye asker gönderilmesi ve NATO'ya üyelik konusunda kendi partisiyle ters düşmüştür. Öyle ki Kore'ye asker gönderme kararının alındığı bakanlar kurulu toplantısına davet edilmemiştir. Kısa süre sonra da Başbakan Adnan Menderes'le, bakanlığıyla alakalı konularda anlaşmazlık yaşamaya başlamış ve partide kimsenin Menderes'in kararlarına muhalefet etmemesi Belen'i kendi partisi içinde daha da yalnızlaştırmıştır. Buna rağmen 1954 yılı genel seçimlerinde tekrar Bolu'da DP listesinden aday olup milletvekili seçilmiştir. 1957'ye kadar devam eden DP üyeliğinde çoğunlukla parti içi muhalefet safında olmuş ve bir süre sonra mecliste kendi partisine açıktan muhalefete başlamıştır. 11 Eylül 1957'de ise DP'den istifa ettiğini açıklamıştır. Eski partisi aleyhinde yaptığı açıklamalar onu hükümetin hedefi haline getirmiş, o dönemde patlak veren Dokuz Subay Olayı sırasında göz altına alınması dahi gündeme gelmiştir.

10 Nisan 1960 günü bir zamanlar büyük husumet duyduğu İnönü liderliğindeki Cumhuriyet Halk Partisi'ne (CHP) katılmıştır. CHP'ye katılırken yaptığı açıklamada, DP'nin demokratik yollardan tamamıyla ayrıldığını, 1946'daki kuruluş hedeflerini kaybettiğini ve zararlı hale geldiğini söyleyerek DP'yle bütün bağlarını kopardığını ilan etmiştir. Bu açıklamadan sadece altı hafta sonra yaşanan 27 Mayıs 1960 Darbesi'nin ardından toplanan Temsilciler Meclisine Millî Birlik Komitesi tarafından komite temsilcisi olarak seçilmiştir. Bu görevini yürütürken yeni kurulan Memleketçi Cumhuriyet Partisine katılmış ve kısa süre sonra partinin başkanlığını üstlenmiştir. Ancak kısa süre sonra birçok üyeye birlikte partiden ayrılmıştır. 30 Ekim 1961'de Cemal Gürsel tarafından Cumhurbaşkanlığı kontenjanından senatör olarak seçilmesi gündeme geldiyse de sonradan bu karardan vazgeçilmiş ve Fahri Belen'in 11 yıl süren siyasî hayatı böylece sona ermiştir.

Fahri Belen'in siyasî hayatının sona ermesi, onun günümüzde daha iyi bilinen askerî tarihçiliğinin de asıl başlangıç noktasını teşkil etmiştir. Askerî tarih alanında verdiği ilk eseri, Harp Akademisinde harp tarihi öğretmenliği yaptığı sırada, 1935'te kaleme aldığı *Çanakkale Savaşı* isimli eseri idi. Bu kitap Çanakkale Cephesi'nin bütüncül bir askerî tarihi değil, kara harekâtının önemli muharebelerini taktik seviyede inceleyen ve her biri hakkında kendi şahsî değerlendirmelerini sunduğu bir harp tarihi ders kitabıydı. 1936'da Harp Akademisi 3. sınıfta ders kitabı olarak okutulmak üzere *III. Sınıf Türk Harp Tarihi Meseleleri* isimli kitabını yayımlamıştı. Bu eser, Birinci Dünya Savaşı ve Türk İstiklâl Harbi askerî harekâtı üzerinden kurmay adaylarının operatif sanata dair becerilerini geliştirecek meseleler ve bunların hâl tarzlarını içeriyordu.

Siyaseti bırakmasının ardından vakit kaybetmeden Birinci Dünya Savaşı'nın askerî tarihini yazma işine başlamış ve çalışmalarında Harp Tarihi Dairesinin de desteğini görmüştü. Bu esnada 30 Ağustos Zaferi'nin yaklaşan 40. yıl dönümü vesilesiyle Büyük Taarruz hakkında yazdığı kitabını 1962 yılında *Büyük Türk Zaferi - Afyon'dan İzmir'e: İstiklâl Harbi Hatıraları, Tenkitler, Tahliller* adıyla yayımladı. 1963'te, Atatürk'ün ölümünün 25. yıl dönümü anısına, *Atatürk'ün Askerî Kişiliği* isimli, genel okuyucuya Atatürk'ün askerlik hayatının bir özetini sunma amaçlı küçük hacimli bir kitap yayımladı. 1964 yılında ise Türk askerî tarih yazımında büyük öneme sahip ve kendisinin de yazdığı en önemli eser olan *Birinci Cihan Harbi'nde Türk Harbi* isimli eserinin *1914 Yılı Hareketleri* başlıklı ilk cildini yayımladı. Sonraki üç yıl boyunca devam ciltleri yayımlanan eser 1967 yılında *1918 Yılı Hareketleri* isimli son cildin yayımlanmasıyla tamamlanmıştır. Bu ciltler 1970 yılında Genelkurmay Harp Tarihi Daire Başkanlığı tarafından yayımlanmaya başlanacak *Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi* isimli resmî harp tarihi ciltlerinin şablonunu teşkil ettiği gibi Türkiye'de resmî askerî tarih yazım usulünü etkileyen en mühim eser olarak önemini halen korumaktadır.

Fahri Belen'in *1912-1913 Balkan Savaşı* isimli küçük hacimli kitabı 1971 yılında Harp Akademileri tarafından yayımlanmıştır. Bu kitap, savaşta kendi edindiği deneyimlerini de barındıran, Balkan Savaşı muharebelerinin kısa bir özeti niteliğindedir. Özellikle subayların siyasete bulaşmasının orduya verdiği zarara da vurgu yaptığı bu eserin, yayımlandığı dönemde Türk Silahlı Kuvvetleri içerisinde 12 Mart Muhtırası'nın öncesinde ve sonrasında görülen yıkıcı siyasî hareketlilik düşünülünce, subaylara bir uyarı niteliği taşıması maksadıyla kaleme alınmış olması muhtemeldir. Fahri Belen'in hemen aynı yıl 12 Mart Muhtırası sonrasında yayımladığı, orduya siyaset bulaşmasının mahsurları hakkında görüşlerini içeren *Ordu ve Politika* eseri göz önüne alındığında bu ihtimal kuvvetli bir hal almaktadır. Belen ilerleyen yaşına rağmen üretkenliğini kaybetmemiş ve 1973 yılında askerî tarih alanında iki önemli eser daha yayımlamıştır. Bunlardan ilki *Askerî, Siyasal ve Sosyal Yönleriyle Türk Kurtuluş Savaşı* isimli kitabıdır ve Başbakanlık'ın Cumhuriyet'in 50. yılı faaliyetleri kapsamında yayımlanmıştır. Aynı yıl yayımladığı ve 1897 Osmanlı-Yunan Savaşı'ndan Mondros Mütarekesi'ne kadar yaşanan siyasî ve askerî olayları ele aldığı *20. Yüzyılda Osmanlı Devleti* isimli kitabı

verdiği son eser olmuştur.

Fahri Belen, 15 Temmuz 1975'te Büyükdere'deki evinde vefat etmiş ve Aşiyân Mezarlığı'na defnedilmiştir.

Hayattayken kaleme aldığı ve hepsi de kendisi hayattayken yayımlanmış eserleri şunlardır:

Fahri Belen, *Çanakkale Savaşı*, Harp Akademisi Matbaası, İstanbul 1935.

Fahri Belen, *III. Sınıf Harp Tarihi Meseleleri*, Harp Akademisi Matbaası, İstanbul 1936.

Fahri Belen, *Dünya Nereye Gidiyor*, Ekonomi Matbaası, İstanbul 1952.

Fahri Belen, *Nereden Geliyoruz Nereye Gidiyoruz*, Ankara 1956.

Fahri Belen, *Demokrasimiz Nereye Gidiyor?: Siyasi Hatıralara Dayanan Tetkik ve Tahliller*, Özyurt Basımevi, İstanbul 1958.

Fahri Belen, *Demokrasiden Diktatörlüğe*, İstanbul Matbaası, İstanbul 1960.

Fahri Belen, *Büyük Türk Zaferi - Afyon'dan İzmir'e: İstiklâl Harbi Hatıraları, Tenkitler, Tahliller*, Doğu Matbaası, İstanbul 1962.

Fahri Belen, *Atatürk'ün Askeri Kişiliği*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1963.

Fahri Belen, *Birinci Cihan Harbi'nde Türk Harbi*, (5 Cilt), Genelkurmay Basımevi, Ankara 1964-1967.

Fahri Belen, *Tarih Işığında Devrimlerimiz*, Menteş Kitabevi, İstanbul 1970.

Fahri Belen, *1912-1913 Balkan Savaşları*, Harp Akademileri Basımevi 1971.

Fahri Belen, *Ordu ve Politika*, Bakış Matbaası, İstanbul 1971.

Fahri Belen, *Askerî Siyasal ve Sosyal Yönleriyle Türk Kurtuluş Savaşı*, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1973.

Fahri Belen, *20. Yüzyılda Osmanlı Devleti*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1973.

Mehmet fatih BAŞ

KAYNAKÇA

1. Arşiv Kaynakları

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri, Cumhuriyet Arşivi: 30-11-1-0/131-20-4; 30-11-1-0/196-3-1; 30-11-1-0/209-33-15; 30-11-1-0/213-12-7; 30-11-1-0/180-1-15; 30-1-0-0/50-302-13; 30-18-1-2/138-117-3.

Harbiye Askerî Müzesi Kütüphanesi: Mekteb-i Harbiye 1328c Devresi Fotoğraf Albümü.

Kara Harp Okulu Tarihî Arşivi: 38 Numaralı Künye Defteri.

Millî Savunma Bakanlığı Arşivi: Fahri Belen (1328C-41) Subay Şahsî Dosyası.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi: TBMM Tercümeihal Varakası, Devre IX, Bolu Mebusu Fahri Belen; TBMM Tercümeihal Varakası, Devre X, Bolu Mebusu Fahri Belen; Temsilciler Meclisi Tercümeihal Varakası, Komite Temsilcisi Fahri Belen.

1. Resmî Yayınlar

TBMM Zabıt Ceridesi: 15.02.1950, 47. Birleşim 1. Oturum.

TBMM Zabıt Ceridesi: 23.02.1955, 47. Birleşim, 2. Oturum.

TBMM Zabıt Ceridesi: 27.06.1956, 82. Birleşim, 1. Oturum.

III. Süreli Yayınlar

Cumhuriyet: 9 Ağustos 1961.

Milliyet: 12 Eylül 1956; 11 Nisan 1960; 31 Ekim 1961; 1 Kasım 1961; 16 Temmuz 1975.

1. Tetkik Eserler

BAŞ, Mehmet Fatih, "Fahri Belen: Asker, Siyasetçi ve Askerî Tarihçi". Türk Savaş Çalışmaları Dergisi, 4, no. 1 (2023): 41-62.

BELEN, Fahri, Ordu ve Politika, Bakış Matbaası, İstanbul 1971.

BELEN, Fahri, Demokrasiden Diktatörlüğe, İstanbul Matbaası, İstanbul 1960.

GÖRGÜLÜ, İsmet, On Yıllık Harbin Kadrosu, 1912-1922: Balkan-Birinci Dünya ve İstiklal Harbi, II. Baskı, TTK Yayınları, Ankara 2014.

İPEKÇİ, Abdi; COŞAR, Ömer Sami, İhtilalin İçyüzü, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2010.

İSKORA, Muharrem Mazlum, Harp Akademileri Tarihçesi 1846-1965 I. Cilt, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1966.

KEYVANOĞLU, Sacide Jale, General Fahri Belen'in Hayatı, Siyasi Faaliyetleri ve Eserleri (1892-1975), Uşak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uşak 2020.

01/04/2025 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/fahri-belen-1893-1975/?pdf=7732> adresinden erişilmiştir